

O confuzie, o obsesie și o subestimare

Se vorbește în ultimii ani în unele think-tank-uri occidentale despre o nevoie de convergența parțială și chiar de fuziune parțială între sectorul public și cel privat.

Pe ansamblu, ar fi câteva motive principale.

Pe de o parte, reintrarea lumii într-un ciclu de tensiuni geopolitice de termen lung (o eventuala înțelegere privind Ucraina nu va schimba suficient acest aspect) împinge spre lanțuri de aprovizionare cât mai sigure și, doar subsidiar, cât mai ieftine, pentru produsele și serviciile esențiale pentru populație.

Tensiunile geopolitice presează și spre orientarea unor sectoare ale economiei către tipuri de producție care să permită o autonomie militară națională sau macar pe blocuri regionale chiar dacă, nici aici, mecanismele de piață, singure, nu ar stimula aceasta.

De asemenea, sfera holistică de acțiune a războaielor hibride diminuează limitele tradiționale dintre sectorul public și cel privat din perspectiva securității unui stat și necesită strategii de contracarare tot holistice.

În fine, pentru ca cele de mai sus vor genera costuri suplimentare însemnate timp de decenii, iar Occidentul deja era foarte presat economic, cautarea celor mai bune practici din ambele sectoare, dar și a unui nou echilibru în societate, devine o necesitate pentru orice guvernare responsabilă.

Dar astfel de convergențe/reșezări nu sunt simplu de făcut.

Echilibrul actual între beneficii, beneficiari și contributori nu este sustenabil, însa fiecare tinde sa creada ca reformele ar trebui sa-i priveasca mult mai mult pe ceilalți.

De altfel, vedem tensiuni politice, sociale, economice, dar și ideologice mai peste tot în lume, nu doar în Occident (în plus de implicațiile inteligenței artificiale deja în extindere).

SUA fiind, ca de obicei, mult mai pragmatica, a demarat deja numeroase schimbari care avanseaza rapid, chit ca cu daune colaterale și erori care se aduna. Obiectivele și strategia geopolitica provin mai mult din sectorul public, modul de atingere a lor și bunele practici fiind, însa, cautate mai mult în sectorul privat.

UE, pe ansamblu, se mișca semnificativ mai lent pentru moment, având un diferențial mare de parcurs între obișnuințele de beneficii și costul unei suveranități reale, înca fiind prea ideologizata artificial la nivelul unora din elitele actuale și având un sector public semnificativ mai influent la nivel decizional la Bruxelles decât cel privat (la americani fiind invers). În plus, strategia americana îi și genereaza deja cheltuieli suplimentare notabile, iar viteza de decizie este afectata și de dificultatea de armonizare a unui numar mare de membri.

O serie de instrumente adoptate relativ recent, precum SAFE, reflecta, însa, conștientizarea faptului ca noul mod de a face geopolitica la nivel global este unul de termen lung și ca acesta îi expune structural pe cei ce ar ramâne nepregatiți.

Dar ce vreau sa spun, în principal, în acest articol privește România.

Ca în toate statele fost comuniste, ideea de convergența parțiala între sectorul privat și cel public, ba chiar de fuziune parțiala, suna de principiu atractiv pentru unele segmente de decidenți și de populație.

Deși ideea respectiva implica o întâlnire pe la mijloc, ea tinde sa fie vazuta la noi ca însemnând ca sectorul public va dirija pur și simplu mult mai mult sectorul privat și va și prelua, eventual, din el.

Or, o astfel de interpretare nu ar avea cum sa fie decât paguboasa pentru România, numeroase abordari din sectorul public, așa cum e el acum, nefiind pur și simplu sustenabile nici pentru zonele actuale. Volumul de dezechilibre și excese, confirmat și de dezvaluirile din ultimul an, este înca mult prea mare.

Este, astfel, important sa fie evitate 3 riscuri în modul de configurare a strategiilor finale pe care se va merge în privința respectiva.

Este vorba despre riscul de confuzie, riscul de obsesie și riscul de subestimare a unor realități la nivelul statului însuși.

Confuzia tinde sa se manifeste deja la nivelul unor segmente decizionale (și populaționale) pe 3 paliere principale.

În primul rând, **se face frecvent o confuzie între eficiența de rezultat a statului și eficiența de cost.**

Pentru ca statul are monopolul emiterii legislației, al emiterii mai tuturor autorizațiilor, precum și al folosirii forței și are și resurse mari pe care le poate concentra, el reușește frecvent să atingă în prima fază rezultatul dorit dacă e vorba de ceva fizic/tangibil (o autostradă, o clădire nouă mare, o fabrică anume, mai multe produse de un anumit tip printr-o schemă de ajutor pentru producătorii relevanți etc).

Dar costul este, de regulă, semnificativ peste optim din motivul principal explicat de mult timp de Thomas Sowell (și alții) – și anume că, în medie, oamenii nu au grija de banii altora cum au grija de propriii lor bani.

Statul fiind format din oameni și cei cu putere de decizie pe diverse bugete cheltuind bani care nu le aparțin, modul de cheltuire tinde structural, în medie, spre mai mult risipă și mai puțină grija.

Aceasta nu înseamnă că ar fi alternative mai bune pentru gestionarea unor domenii specifice (de exemplu, politica externă, poliția, justiția, armata, controlul unor domenii etc), dar e important de înțeles că modelul însuși nu este unul adaptat cheltuirii eficiente a banilor prin chiar natura sa.

În al doilea rând, confuzia de mai sus ține și de faptul că se compară mase diferite. Dincolo de puterile de monopol ale statului pe zona legislativă și de folosire a forței amintite și mai sus, a compara rezultatul acțiunii statului cu cel al unei companii private sau chiar al unei întregi industrii e – de multe ori – ca și cum ai compara punctual o echipă de fotbal de zeci de jucători cu una formată din 2-3 jucători.

Chiar dacă cei 2-3 jucători ar fi de Cupa Campionilor, o echipă de zeci de jucători va părea, de regulă, mai bine de implicat într-un meci anume. E mai greu să se observe că se compară mere cu pere sau că, după ce s-a atins rezultatul inițial, echipa de zeci de jucători de multe ori a plecat să se concentreze pe altceva și zona de acțiune anterioară se duce deja „la vale” sau necesită blocarea de resurse mari în evasiperpetuitate pentru păstrarea rezultatului.

Nu în ultimul rând, se face frecvent și o confuzie morală dezechilibrată. Se tinde să se asocieze sectorul privat cu urmărirea deșantată și fără scrupule a profitului, pe când, sectorul public, cu urmărirea diligentă și dezinteresată a interesului general.

Or, ambele sectoare sunt formate din oameni și natura umană este, evident, în medie aceeași. Tendința de a lua decizii în propriul interes este larg răspândită atât în „public”, cât și în „privat”. Doar formele de exprimare diferă în funcție de locul și cadrul de desfășurare a activității, marja de a face, nu face, întârzia sau accelera ceva, stimulentele pentru comportamente bune sau rele, riscul real de sancțiuni, taria morală a fiecăruia etc.

Mai mult decât atât, segmentele din sectorul public cu rol pe bugete/cheltuieli sunt, de fapt, mai expuse, în medie, presiunii spre comportamente imorale, macar pentru faptul că gestionează banii altora, fiind mai tentate să fie mai puțin atente cu ei, și îi mai și colectează, în ultima instanță, cu forța de la contribuabili (prin acte normative sau prin executare silită).

Faptul ca la noi – spre deosebire de alte state care au dezbatut de secole modul de funcționare a naturii umane și exercitării puterii - nici nu au existat în ultimii 35 de ani mecanisme puternice de transparență, limitare și sancționare a abuzurilor de poziție și cheltuiala, a și dus, în timp, la anomalii la scara mare.

Așa am ajuns sa avem un salariu mediu în sectorul public cu aproximativ 15-20% mai mare decât cel din privat, dupa ce a fost și cu 25%-45% mai mare în majoritatea ultimilor 20 de ani (decidenții au fost mai relaxați pe subiect pentru ca nu au dat de la ei și au avut avantaje politice sau de ego), concedii, tot acolo, de multe ori cu aproximativ 50% mai lungi (aceleași motive), prime de pensionare de zeci de mii de euro la unele companii de stat, segmente însărcinate cu aplicarea dreptății în țara care pot ieși la pensie cu 16-17 de ani înaintea celorlalți români (la speranța medie de viața similara), aproximativ 90% din cheltuielile statului alocate salariilor și pensiilor și o administrație publica cu peste 60% mai mare ca acum 20 de ani.

Cele de mai sus nu înseamna, desigur, ca segmente mari din sectorul public nu-și desfășoara activitatea într-un mod absolut decent/profesionist.

Nu înseamna nici ca nu ar fi numeroși români din sectorul privat care dau sau încearca sa dea „tunuri”, pe lângă o evaziune fiscala destul de larg raspândita la firul ierbii etc.

Dar, lasând cifrele de mai sus la o parte, o simpla observare a mediei clasei politice actuale, precum și a multor puncte administrative de decizie pentru cheltuirea banului public sau pentru relația cu cetățeanul, arata ca slabiciunea morala de pornire (gestionarea banilor altora și care sunt colectați, în ultima instanța, cu forța) nu a fost, de regula, echilibrata prin mecanisme corecte de verificare, stimulare și transparența, ci mai degraba speculata prin mecanisme care scot în destule situații ce este mai rau din oameni în ambele sectoare - public și privat.

Este un aspect care ține parțial de **a doua problema** la care ma refeream mai sus. **Este vorba despre obsesia controlului** – observabila la nivelul unor segmente din instituții publice românești importante. Problema nu este atât a obsesiei respective în sine, cât a modului în care aceasta se manifesta.

În primul rând, dupa cum am detaliat cu o alta ocazie, gradul de control populațional și economic exercitat **direct** într-o țara este, de obicei, invers proporțional cu cel de prosperitate. Motivul este simplu – segmentele cu cel mai mare potențial meritocratic (și, deci, de productivitate) dintr-o societate nu reacționeaza bine la forme de control prea direct și atunci nu coopereaza corespunzator sau emigreaza, țara respectiva producând, astfel, mult mai puțină prosperitate în pasul doi.

Este ceva ce a înțeles foarte bine China dupa momentul 1989 (implementând un sistem în general indirect în materie).

Mai relevant pentru ultimii 35 de ani de la noi este faptul ca obsesia controlului s-a manifestat prea des prin instrumente de șantaj, nu de convergența de valori (patriotism real). Slabiciunile morale ale multor decidenți nu au fost vazute sistematic ca probleme de contracarat, ci mai degraba ca oportunitați de controlare a lor.

Este posibil sa fie vorba aici și de o inerție de abordare din perioada comunista.

Pentru ca în ultima decada a comunismului la noi, nici segmentele din conducerea statului nu mai credeau în ideologia respectiva, s-a produs o mutație la doua capete.

În „interiorul” „deep state” pare ca s-a mers mai mult (prea mult) pe o îndoctrinare de tip pur militar, de genul nu doar ascultare de ordine, ci și bullying intern și a crede automat ce spune șeful, ca are el sigur surse suplimentare, precum și pe un naționalism tradiționalist, dar, ambele, de destule ori slab fundamentate pe informație de calitate pe domenii foarte importante pentru prosperitatea unui stat.

Așa am ajuns, ca țara, nu doar sa avem destui reprezentanți care sa se refere doar la daci, nu și la romani, când vorbesc de istoria României, ci și reprezentanți care sunt sincer patrioți, dar acționeaza regulat împotriva interesului economic real actual al României (pe lângă reprezentanți de tip mafiot).

În timp ce unele state înființeaza școli de razboi economic pentru a se proteja de alții, la noi sunt segmente interne care îl practica fața de propria economie naționala.

În „exteriorul” „deep state”, inclusiv în cadrul „nomenclaturii”, pare ca s-a mers mai mult (mult prea mult) pe șantaj. Aceasta a dus în timp la facilitarea accesului în politica și administrație a unei ponderi prea mari de decidenți slabi meritocratic și înca și mai slabi pe zona de integritate, cu toate consecințele aferente.

Or, o reechilibrare în favoarea unui „control” bazat în principal pe convergența de valori e singura care poate da șanse rezonabile României în urmatorii 10 ani. Cel puțin în zonele nodale de decizie, precum și în punctele importante simbolic (pentru modele bune în societate), aceasta modalitate de „control” este esențiala.

De altfel, daca ne gândim la principalii vectori folosiți de state pentru caracterizarea și recrutarea de agenți straini – MICE (money, ideology, coercion and ego – bani, ideologie, coerciție și ego) – patriotismul real este singurul care ar putea ajuta o țara destul de mica, precum România, sa se protejeze și dezvolte, toate celelalte putând fi depășite ușor de mijloacele mai mari/puternice ale altora.

Desigur, chiar și patriotismul poate sa nu împiedice decizii eronate pentru o țara daca nu e unul „suficient de competent”, putând fi și manipulat în diverse grade.

Aici ajungem la **a treia problema de avut în vedere – riscul subestimării** unor realități foarte importante pentru decizii.

Un prim aspect de înțeles aici este ca una este sa reglementezi sau sa sprijini economia, alta este „sa faci” economie (în domenii cu adevarat concurențiale). Ultima este mult mai complexa/grea.

Pe lângă faptul ca e vorba de competențe profesionale diferite, orice implicare extensiva a statului în a face direct economie se

lovește structural și de slăbiciunea inițială – oamenii nu gestionează în medie mai bine banii altora decât gestionează banii proprii, mai ales pe termen mai lung.

Aceasta nu înseamnă că nu ar putea fi (și nu trebuie) implementate mecanisme de control și eficientizare etc (alte state au făcut-o), dar o convergență forțată, fără mecanisme noi dedicate și fără o „curățenie” puternică **prealabilă** în zonele care ar avea relevanță pentru succes, doar ar extinde unele boli și cangrene și la bucațile din economie și stat care merg.

Un al doilea aspect de avut în vedere este acela că libera circulație a capitalurilor cuplata cu incertitudinea extremă globală, suprapunerea de crize și viteza cu care evoluează lucrurile reclama politici publice adaptate din partea României în următorii ani.

Aceasta nu înseamnă că trebuie lăsat sectorul privat să-și facă integral propriile reglementări (interesul direct ar genera frecvent reglementări prea dezechilibrate).

Dar sunt numeroase zone unde este nevoie de măsuri care să ofere predictibilitate și o atractivitate suficientă față de ce se întâmplă în alte țări pentru creșterea investițiilor în România.

Statul trebuie, desigur, să se protejeze atent, dar burzluirea la investitori, lecții grabite (hai, ca va arăta statul cum se face, cu toate confuziile de mai sus), lăsarea investitorilor fără nicio coordonare reală a statului în spate, la cheremul avizelor și autorizațiilor a zeci de autorități din care unele au capacități practice insuficiente sau chiar comportament de pradatori, neprotejarea lor de abuzuri, inclusiv legate de grupuri de presiune artificială etc, măsuri excesive sau greșite de-a dreptul, lipsa unei strategii bune privind războaiele hibride etc – au devenit un lux mult mai costisitor în noua lume care se configurează.

Complexitatea și dinamismul lumii actuale reclama, dimpotrivă, grupuri de lucru apolitice din partea statului și sectorului privat pe toate subiectele cu miza mare.

În concluzie, o convergență parțială a sectoarelor public și privat este, într-adevăr, necesară. Zonele/practicile reciproce de urmarit, palierele și gradele de intervenție trebuie, însă, calibrate foarte atent, având în vedere riscurile de mai sus.

Este important să fie promovate reforme structurale, precum și mecanisme care să stimuleze parteneriatele și ce e mai bun din ambele sectoare (public și privat) și să fie reduse numeroasele mecanisme și politici publice care fac în prezent contrariul.

Siguranța și prosperitatea României vor depinde la propriu de asta.